

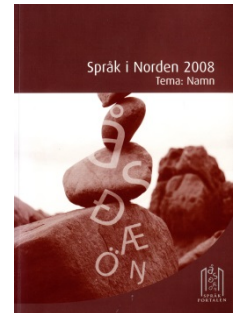
Sprog i Norden

Titel: Samiskans ställning i ortnamnsbruket i Finland och Norge

Forfatter: Kaarina Vuolab-Lohi

Kilde: Sprog i Norden, 2008, s. 213-222

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Forfatterne og Netværket for sprognævnene i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Samiskans ställning i ortnamnsbruket i Finland och Norge

Kaarina Vuolab-Lohi

Samiskans ställning började bli starkare på 1970-talet. Vid samma tid började samiska ortnamn dyka upp på vägskyltarna. Samiskan fick officiell ställning både i Norge och i Finland i början av 1990-talet då de samiska språklagarna godkändes. I norska kommuner med samisk majoritet står endast det samiska namnet på vägskyltarna, medan skyltarna i Finland har det finska namnet överst. Detta, menar jag, visar att man i Finland inte tar samiskans status som officiellt språk i samernas hembygdsområde på allvar, utan bara ser det som ett halvofficiellt språk.

Samerna är ett enda folk i EU, med en egen historia, kultur, identitet och ett eget levnadssätt. Samerna bor i fyra länder, i Norge, Sverige, Ryssland och Finland. Samerna är i majoritetsställning i några kommuner: i Finlands nordligaste kommun Ohcejohka (fi. Utsjoki), och i Nord-Norge i de inre delarna av Finnmarks fylke, nämligen i Kárášjohka (no. Karasjok), Guovdageaidnu (no. Kautokeino), Deatnu (no. Tana) och i Unjárga (no. Nesseby). Enligt uppgifter som samlades in i samband med Sametingsvalet 2003, bor största delen av samerna utanför samernas hembygdsområde, som Sápmi eller Sameland kallas i finsk lagtext. I norsk och svensk lagtext kallas Sápmi för samiskt förvaltningsområde.

När man talar om samiskan, är det viktigt att minnas att det finns så många som 6–10 olika samiska språkvarieteter. Sex av dem (sydsamiska, lulesamiska, nordsamiska, enaresamiska, skoltsamiska och kildinsamiska) har en egen ortografi. Det finns fonologiska, morfologiska och lexikala olikheter mellan språken. Nordsamiskan och enaresamiskan samt enaresamiskan och skoltsamiskan, som alla talas i Finland, skiljer sig mest från varandra, så mycket att de inte är sinsemellan begripliga. (Sammallahti 1998, s. 1.) Flest talare har nordsamiskan, som talas i Sverige, Norge och Finland. Största delen av den samiska undervisningen sker på nordsamiska; skönlitteraturen och övriga publikationer är till största delen på nordsamiska. Nordsamiskan är också det vanligaste språket i massmedierna.

Det finns ingen tillförlitlig statistik på hur många samer det finns, men de beräknas vara cirka 75 000 till antalet, varav cirka 20 000 talar samiska (Sammallahti 2005, s. 2). På grund av den finska, norska, ryska och svenska statens tidigare skol- och språkpolitik har språkbytet till finska, norska, ryska och svenska gått fort. På 1960- och 1970-talen var det många samiska föräldrar som inte lärde sina barn samiska. Deras negativa upplevelser av att vara samiskspråkig i skolan gjorde att de ville göra det lättare för sina barn och bara lära dem majoritetsspråket. Fram till 1970-talet var det till exempel nästan omöjligt att ge barn namn i samisk form. Själv hade jag kallats Káre tills jag började skolan – där måste jag kallas vid mitt officiella förnamn Kaarina. Dessutom kunde läraren inte samiska. Situationen var likadan då man registrerade gårdsnamn – de fick bara vara på finska.

Finland efter den samiska språklagen

Samiskan började få offentlig status på 1970-talet, först i skolan och senare också inom andra offentliga sektorer. Norge och Finland har samiska språklagar som trädde i kraft i 1992. I Sverige kom den samiska språklagen år 2000 (Forskrift till samelovens språkregler 1990; 516/1991) .

I Finland finns det inte någon särskild lag om ortnamn, så som det finns i Norge. Finska myndigheter, till exempel kommunerna, Skogsförvaltningen, Lantmäteriverket och Vägförvaltningen har iakttagit samisk språklag, var och en på sitt eget håll och på sitt eget sätt. I lagtexten står det: "Information som myndigheter riktar till allmänheten ska också ges på samiska. Myndigheternas meddelanden, kungörelser, anslag och annan information till allmänheten samt skyltar och för allmänheten avsedda blanketter med ifyllnadsanvisningar ska inom samernas hembygdsområde avfattas och ges också på samiska." (Samisk språklag 15.12.2003/1086, § 8, reviderad).

I samernas hembygdsområde, vilket omfattar kommunerna Ohcejohka (fi. Ut-sjoki), Anár (fi. Inari, sv. Enare), Eanodat (fi. Enontekiö, sv. Enontekis) och nordligaste delen av kommunen Soađegilli (fi. Sodankylä), är vägskyltarna på samiska. Samiskan i Finland är ett officiellt språk bara i samernas hembygdsområde; finskan och svenskan har som nationalspråk en starkare ställning. Därför står för det mesta det finska namnet överst på väg- och gatuskyltar i Sápmi, och också på kartor och namnregister, under detta står namnet på nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska, i just denna ordningsföljd, i den mån namnen finns på de olika samiska språken. (TG). Många samer ogillar denna ordningsföljd. De vill till ex-

empel att det enaresamiska namnet ska stå överst på skyltar i det enaresamiska området.

Vägförvaltningen har använt sig av kartor och frågat lokalbefolkningen för att få rätt namn och namnform på skyltarna. Efter att språklagen hade trätt i kraft 1992, bad Vägförvaltningen om utlåtanden av experter på samiska, på universitetet i Uleåborg, Forskningscentralen för de inhemska språken med flera. Nyligen bestämde Vägförvaltningen att man i stället ska begära utlåtanden av Sametinget. (Kaartinen 2007.)

Vägvisare till offentliga byggnader, t.ex. skolor och sjukhus, står på samiska i samernas hembygdsmråde. Situationen på väg- och gatuskyltarna i kommunerna varierar, då det är kommunerna som ansvarar för det. I Eanodat är gatuskyltarna både på finska och på nordsamiska, men i Anár kommun är gatuskyltarna bara på finska. (Rautio Helander 1999.) Ohcejohka kommun har satt upp tvåspråkiga gatuskyltar hösten 2007 också i byar utanför Ohcejohka och på de nya gatuskyltarna står det nordsamiska namnet först och det finska namnet under (bild 1). I byn Ohcejohka har gatuskyltarna det finska namnet först (bild 2). Kommunen har själv jobbat med gatunamn.

Bild 1 (Gatuskyltar i byn Ohcejohka, Nuorgamin tie/Njuorggáŋgeaidnu):

Vägskyltarna är oftast både på finska och samiska i samernas hembygdsmråde i Finland. Gatuskyltarna i Eanodat kommun och byn Ohcejohka är tvåspråkiga. Bild: Juba Lobi

Bild 2 (Nya gatuskyltar i Luhpponjårgageaidnu/Polvariniementie):
På de nya gatu-skytlarna i Obcejokka står alltid det nordsamiska namnet först, och det finska under.
Bild: Juba Lobi

I Anár kommun är situationen säregen: där talas det tre olika samiska språk: enare-, skolt- och nordsamiska och naturligtvis finska. Där kan det finnas orter, som har namn på alla fyra språk t.ex. *Rovaselkä*, *Roavečielgi*, *Ruávičielgi*, *Ruá'vvčičō'lj*. Det beror på att nordsamer och finnar har bosatt sig i det enaresamiska området och på att finska staten efter kriget placerade skoltsamer i området nordost om Anárjávri, traditionellt ett enaresamiskt område.

Lantmäteriverket i Finland publicerade den 24 september 2007 en ny topografisk databas och ett geografiskt namnregister över hela Finland. I detta projekt har också Forskningscentralen för de inhemska språken varit med om att granska de ortnamn som Lantmäteriverket har samlat eller granskat ute på fältet. Projektet i det samiska hembygdsområdet har pågått över två års tid. Lyckligtvis hade Forskningscentralen hösten 2006 också en enaresamisk och en skoltsamisk forskare anställda på deltid. De kontrollerade de enare- och skoltsamiska namnens ortografi och lokalisering.

I Lantmäteriverkets nya topografiska databas kan man finna ungefär 11 000 samiska namn: 6 300 nordsamiska, 4 500 enaresamiska och närmare 300 skoltsamiska namn. Ännu har man inte hunnit trycka de nya kartorna, men man kan titta på dem och studera ortnamnen närmare på webbadressen kansalaisen.kart-tapaikka.fi.

Lag om ortnamn i Norge

I Norge är samiskan officiellt språk i sex kommuner i Finnmark och en kommun i Troms fylke och en i Norland. I norska kommuner med samisk majoritet står det samiska ortnamnet överst på vägs skyltarna om de samiska namnen har fått officiell status. Dessa åtta kommuner är för det mesta en del av det nordsamiska området. Lagen om ortnamn som stadfästes av Stortinget den 18 maj 1990 och som trädde i kraft den 1 juni 1991, reglerar samiska ortnamn inte bara i kommuner där den samiska språklagen är i kraft, men den omfattar alla områden där samiska namn används av lokalbefolkningen (Rautio Helander 2005, s. 52).

Lagen om ortnamn reglerar för det första skrivsättet för ortnamn som är i officiellt bruk. I paragraf 3 står det:

Når skrivemåten av eit stadnamn er fastsett etter denna lova og ført inn i stadnavnregisteret, skal skrivemåten brukast av alle offentlege organ, selskap som det offentlege eig fullt ut, og stiftingar som er oppretta av det offentlege. [...] Det same gjeld for skrivning av namn i godkjenningspliktige lærebøker og læremiddel utgitt med statsstøte.

Det är därför som till exempel NRK (Norsk rikskringkasting) använder det samiska namnet *Guovdageaidnu* vid sidan av det norska namnet *Kautokeino* i sina texter på norska. Detta ser vi inte i Finland, där samiskan är osynlig i språket utanför samernas hembygdsområde.

I paragraf 6 är det närmare sagt vem som bestämmer vad: "Kommunestyret [...] gjer vedtak om skrivemåten av navn på kommunale gater, vegar, parkar, torg, bydeler [...] o.l." I det centralsamiska området *Guovdageaidnu* har det funnits samiska namn på gatuskyltarna redan på 1980-talet. *Kárášjohka* kommun lade till gatunamn på samiska 2006, femton år efter att lagen om ortnamn hade trätt i kraft. *Museumsgate* heter nu bara på samisk *Mari Boine geaidnu* i *Kárášjohka* (bild 3). I de andra kommunerna, där samerna är i minoritet, varierar samiskans ställning i bruket av bynamn och på väg- och gatuskyltar. I *Lakselv* står namnet på byn *Lakselv* på norska, finska och samiska (bild 4), men gatuskyltarna är bara på norska. *Deatnu* (no. *Tana*) kommun har bestämt att förnya gatuskyltarna under nästa fyraårsperiod (Áššu 2007).

I Norge hör vägs skyltarna enligt lagen till Vägförvaltningen och de är på norska. Kommunalförvaltningen bestämmer bynamnen. "Statens kartverk gjer vedtak om skrivemåten av andre stadnamn." Till exempel i fråga om namnet *Vuoššvággi*, som är namnet både på en by och dalen den ligger i, har Statens kartverk bestämt namnet på dalen, men kommunalförvaltningen har inte bestämt hur byns namn

Bild 3 (Gatuskyltar i Kårášjohka):
Kårášjohka kommun i Norge bade förr gatunamnen bara på norska. I fjol lade kommunen till gatunamn på samiska. Också Guovdageaidnu har enspråkigt samiska gatuskyltar. Bild: Juba Lobi

Bild 4 (Bynamn Lakselv):
I Lakselv står namnet på byn på tre språk: norska, nordsamiska och finska, men gatuskyltarna är bara på norska. Bild: Juba Lobi

ska skrivas även om det många gånger har stått på föredragningslistan. Det här betyder att andra beslutande organ, till exempel Statens kartverk, inte kan ta namnet *Vuoššvággi* i bruk förrän kommunalförvaltningen har godkänt skrivsättet. Processen att få samiska ortnamn i officiellt bruk kan vara lång och svår. (Rautio Helander 2005, s. 55.) Lagen om ortnamn är reviderad och en ny förordning om skrivsätt av ortnamn trädde i kraft den 1 juni 2007. Nu kan lokala föreningar överklaga kommunalförvaltningens beslut – privata personer kan inte göra det längre.

Avslutningsvis

Lagen om ortnamn i Norge garanterar minoritetsfolken rätt att få deras ortnamn accepterade i officiellt bruk. Men samtidigt reflekterar denna lag enligt Kaisa Rautio Helander, likväl tron att varje ort i Norge har norska namn och garanterar norska namn prioriterad ställning. Rautio Helander har länge arbetat som namnvårdare vid Norsk språkråd. Lagen förutsätter inte att de norska namnen måste användas av lokalbefolkningen, vilket den däremot förutsätter av namn på minoritetsspråk, för att namnen ska godkännas. Norskan ses fortfarande som standard-språk och samiskan och finskan ses som något som avviker från standarden. Bäst är situationen i de kommuner där samerna är i majoritet, nämligen i Guovdageaidnu och i Kárášjohka. (Rautio Helander 2005, s. 54.)

Det finns fortfarande i både Norge och Finland vidsträckta fjällområden med bara samiska ortnamn. Men på vägskyltarna finns det inte många bynamn som bara står på samiska. Man kan ju fråga sig om det finska namnet *Nuvvus* verkligen är nödvändigt vid sidan av det samiska namnet *Nuvvos* (bild 5). Detsamma gäller kartor. Varför behövs det finska *Vuoknojärvet* vid sidan av *Vuoknojärvi*? Varför ska man skapa finska namn i dessa områden? Är det samiska namnet inte tillräckligt informativt eller är den finska eller norska namnformen ett självändamål?

Bild 5 (Nuvvus, Nuvvos):

Är det samiska namnet Nuvvos inte tillräckligt informativt eller är den finska namnformen ett självändamål? Bild: Juba Lobi

Källor och litteratur

Áššu 2007 = Samisk avis Áššu nr 91 6.11.2007

Kaarninen, Kauko 2007: e-post 7.2.2007, Vägförvaltningen i Rovaniemi (Nord-Finland).

Leskinen, Teemu – Vuolab-Lohi, Kaarina 2007: Indigenous / Minority Group Place Names Data Input.

Rautio Helander, Kaisa 2005: The Legalization of Saami Place Names in Norway. - Proceedings of the International Conference on Minority Names/Indigenous Names and Multilingual Areas. Geonames 2005. Ljouwert/Leeuwarden, Frisia, the Netherlands. April 14.-16.2005.52–58.

Rautio Helander, Kaisa 1999: Suomen- ja saamenkieliset nimet Enontekiön kunnassa. – Yhteinen nimiympäristömme. Nimistön suunniteluopas. (Red. Sirkka Paikkala, Ritva-Liisa Pitkänen ja Peter Slotte.) 153–158. Suomen Kuntaliitto ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Sammallahti, Pekka 1998: The Saami Languages, An introduction. Davvi Girji, Kárášjohka.

TG = Toponymic guidelines for Map Editors and other Editors. Finland. Fourth, revised edition 2004 (v. 4.1 Jan 1st 2005). United Nations Group of experts on geographical names. 22nd session, New York, 20–29 April 2004. Item 17 of the provisional agenda.

www.samediggi.fi

www.sametinget.se

www.samediggi.no

kansalaisen.karttapaikka.fi

Lagar

Norge:

Lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn.

Ny forskrift til lov 18. mai 1990 nr. 11 om stedsnavn 1. juni 2007.

Sameloven L56/1987 (kap. 3 reviderat 1990)

Lov 1987-06-12 nr. 56 Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven). <http://www.lovdato.no/all/nl-19870612-056.html>

Forskrift til samelovens språkregler. (Fastsatt 30 januar 1992 i medhold av §§ 3-2, 3-3, 3-10 og 3-12 i lov av 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)

Finland:

516/1991 = Lag den 8 mars 1991 om användning av samiska hos myndigheter (516/1991). Samisk språklag 15.12.2003/1086 (<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20031086>)

Sverige:

Lag (1999:1175) om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.

Summary

The Sami are one of the indigenous people of Europe. They have their own history, language, culture, livelihoods, way of life, and identity. There are over 75,000 Sami people living as the majority population in several northern municipalities in Norway and Finland. There are ten distinguishable Sami languages, six of which have independently standardised written forms. (Sammallahti 1998: 1-2.) The most widely used Sami language is North Sami, which is spoken in Norway, Sweden and Finland.

The status of the Sami languages in the Nordic countries has improved remarkably in the past 20 years. The act of 1992 affecting the Sami languages states that road signs, other regional names, notice boards, information, and public notes must be provided also in the Sami language within the Sami areas in Norway and Finland. Since the language act came in force, the visibility of Sami place-names has increased considerably. In Norwegian municipalities such as Guovdageaidnu and Kárášjohka, local road signs are mostly only in Sami, whereas municipalities where Sami is the minority language show results only of sporadic signage work, which is very much dependent on the activity and will of the local authorities. Before a Sami name is officially taken into use, it must be inspected twice. If a decision-making body has not yet decided on the written form of a Sami name, the other bodies cannot take the spelling into official use. (Rautio Helander 2005: 55.)

In the Topographic Database of the National Land Survey, there are more than 11,000 registered Sami names as follows: 6,500 North Sami names, 4,500 Enare Sami names, and slightly less than 300 Skolt Sami names. On maps of the Sami

domicile area, the Mapping Authorities list the Finnish name first, followed by possible North Sami, Inari Sami or Skolt Sami names. In other bilingual areas in southern Finland, names are listed in both languages with the majority language name first. This discrepancy is due to the fact that Sami only has a semi-official status in Finland. This toponymic guideline is also used by other authorities, such as the Road Administration. For instance, local road signs in the municipality of Eanodat and in the village of Obcejokka are bilingual, but the Sami name is mentioned first only outside Obcejokka. In the municipality of Anár, local road signs are only in Finnish. In Anár, three Sami languages are spoken, which further complicates signage work.